

ODRAZ STÁTOPRÁVNÍCH POMĚRŮ V KULTURNÍM VÝVOJI ZEMÍ KORUNY ČESKÉ

RANÝ NOVOVĚK

Průběh hodiny / témata

- I. několik teoretiků státoprávního myšlení v raném novověku
- II. státoprávní poměry v mapách a ikonografii, vizualizace
- III. odraz státoprávních poměrů v historiografii
 - a) Českého království
 - b) Slezska a Lužic
 - c) pramenné ukázky
- IV. vliv státoprávních proměn na kulturu na příkladu Slezska a Lužic

kultura vs. stát? – nutno vymezit

- příklady vlivu státoprávních proměn na kulturu:

Odkaz na výklad o vizuální kultuře (poznámky dr. Zilynské a prof. Bobkové)

- husitství? (tragédie pro kulturní vlivy? 😊)
- změny spjaté s reformací?
- nástup Habsburků?
- stavovské povstání 1547?
- OZZ + exil?
- územní ztráty?
- tereziánské reformy?

Texty v moodlu:

L. Storchová

European experience

Urban historiography

Pramenné ukázky

Literatura: obecně

Marcus Tullius CICERO, *O zákonech: latinsko-české vydání*, přeložili Jan Janoušek a Matěj Novotný, Praha, OIKOYMENH, 2017 (Knihovna antické tradice 15)

Karolína ADAMOVÁ – Antonín LOJEK – Karel SCHELLE, *Stát* (Velké dějiny zemí Koruny české – tematická řada), Praha – Litomyšl 2015

Stanislav BALÍK, *Vybrané kapitoly z dějin státu a práva. Obecné dějiny státu a práva*, Praha, Karolinum, 1996

Vojtěch BELLING – Lukáš KOLLERT, *Suverenita panovníka, lidu a státu v moderní politické filosofii*, Ústí n. Labem: Filozofická fakulta Univerzity J.E. Purkyně v Ústí n. Labem, 2017 (Acta Universitatis Purkynianae, Facultatis Philosophicae. Studia Philosophica 15)

státověda v době renesance a humanismu

Elisabeth FEIST, *Weltbild und Staatsidee bei Jean Bodin*, Halle, M. Niemeyer, 1930

Otto von GIERKE, *Johannes Althusius und die Entwicklung der naturrechtlichen Staatstheorien: zugleich ein Beitrag zur Geschichte der Rechtssystematik*, Breslau, M. & H. Marcus, 1913

Tomáš NEJESCHLEBA, *Jan Jessenius v kontextu renesanční filosofie*, Praha, Vyšehrad, 2008

Radim SELTENREICH, *Hugo Grotius jako křesťanský myslitel své doby*, Revue církevního práva = Church Law Review 28, 2022, 1, s. 57–66

Jan JESENSKÝ, *Proti tyraniūm*, ed. by Kateřina Šolcová, Praha, Academia, 2019

„Baroko“

Christopher CLARK, *Time and Power: Visions of History in German Politics, from the Thirty Years' War to the Third Reich*. Princeton University Press 2019

Michael SEIDLER, „Pufendorf's Moral and Political Philosophy, in: Edward N. Zalta (ed.), *Stanford Encyclopedia of Philosophy*

Craig L. CARR (ed.), *The Political Writings of Samuel Pufendorf*, Oxford 1994

Thomas AHNERT, *Religion and the Origins of the German Enlightenment: Faith and the Reform of Learning in the Thought of Christian Thomasius*, Rochester, NY: University of Rochester Press, 2006) (Rochester Studies in Philosophy)

Osvícenství

Pavel BĚLINA, *Teoretické kořeny a státní praxe osvětského absolutismu v habsburské monarchii*, Československý časopis historický 29, 1981, č. 6, s. 879–905

Ivo CERMÁN, *Natural Law and the Rights of Man in France before the Revolution*, Journal on European history of Law 12, 2021, 1, s. 15–28

Ivo CERMÁN, *Kdo byl první? K metodě a předmětu dějin lidských práv*, Opera historica 2015, 16 (1), s. 9–36

Jiří Hrbek, *Absolutismus. Konstrukce a dekonstrukce jednoho historického pojmu*, Český časopis historický 105, 2007, č. 3, s. 643–689

ius resistendi

Monarchomachické myšlenky

Federalismus: Johannes ALTHUSIUS
(† 1638) *Politica methodice Digesta atque
exemplis sacris et Profanis Illustrata*

Hugo GROTIUS

Christian THOMASIIUS

teoretik přirozeného práva Samuel
PUFENDORF: stát má zajišťovat
především blaho lidu, tj. jeho mír a
bezpečnost

Christian WOLFF

Rady zvířat

- Alegorické rady panovníkovi
 - Smil Flaška z Pardubic
 - Pavel Žídek, Správovna
 - Řehoř z Heimburka
 - *Theriobulia* Jana Dubravia
- Otázka obecného dobrého

Proč sledovat korunní země jako celek z hlediska kulturního?

Ve středověku i raném novověku:

- komunikační sítě umělců a intelektuálů usnadněny v rámci Koruny, ale rozhodně na ni nejsou omezeny
- Česká koruna tvoří celek – byť nikoli bez rozporů – v rámci habsburského soustátí
- klíčový je vztah k Říši římské
- náboženské poměry
- národnostní/jazyková otázka
- stavovská společnost – v rámci jednotlivých zemí, ale komunikuje navzájem
- školství, církevní provincie, diecézní správa
- → všechny tyto faktory působí ovšem i na kulturní vývoj

Pojítka:

král

generální sněm

úředníci, holdy

šlechtické, ale i měšťanské
rodiny se běžně zakupovaly
v různých částech korunních
zemí

četné svazky hospodářské,
kulturní, duchovní, sociální.

etnická blízkost

nebylo přerušeno ani předáním
Horní a Dolní Lužice Sasku
roku 1635

pobělohorský exil

církevní a kulturní vazby trvají

hranice není tak nepropustná
jako později

- pozorujeme i rozdíl při ztrátě
Slezska 1742

-
- Jak se státoprávní poměry odrážejí v poměrech kulturních?
 - Naopak kulturní projevy v působení a prezentaci státu: triumf – mapy – „vyšší“ motivace různých ustanovení

Přítomnost Koruny ve veřejném prostoru

- Svatováclavská koruna jako objekt
- znaky, mapy (návaznost na středověkou situaci)

Země České koruny v rámci Svaté říše

Koruna

- 1) artefakt jako symbol
- 2) geografický rozměr
- 3) zástupné symboly = erby zemí

Císařské insignie na Karlštejně

Rezidence

Typy rezidencí či sídel na území České koruny

V zemích pod bezprostřední vládou českého krále:

- **Hlavní** panovnickou rezidencí byla Praha
- **Příležitostné residence** dávají panovníkovi možnost ubytování a rozvinutí činnosti dvora. Mohou se krýt se správními centry a charakterizují je i reprezentativní stavby (Vratislav, Sulzbach, Budyšín, Zhořelec, Luckau, Mylau, Tangermünde)
 - Promyšlená koncepce, zdaleka ne vše se dochovalo
- **Reprezentativní sídla** byla určena pro méně početný dvůr, privátněji nebo regionálně laděné akce (Karlštejn, Lauf) – Oybin

V lenních zemích

Rezidence jejich držitelů –v rámci České koruny slezská a opolská knížata

Vratislav – významné příležitostné sídlo a důležité
správní centrum, úřaduje zde zemský hejtman – v jeho
roli opakovaně město

královský palác, navazuje na sídla vratislavských knížat, v těsné blízkosti městského centra a v sousedství areálu klášterů křížovníků s červenou hvězdou, františkánů a klarisek (založen Jindřichem Pobožným a jeho manželkou Annou Přemyslovnou, sestrou sv. Anežky)

AREÁL UNIVERZITY Z PTAČÍ PERSPEKTIVY

TYMPANON NA VRATISLAVSKÉ RADNICI

Budyšín, královský hrad Ortenburg

Další rezidence:

- Lauf
- Mylau
- Sulzbach
- Tangermünde

Korunní země ve veřejném prostoru Koruny české

Připomínky korunních zemí, opakovaně zobrazovány jejich znaky.
Katedrála sv. Víta, tzv. malá věž v jižním průčelí

Znakové galerie v sakrálním prostoru

Znak Slezska

Znaky Dolní a Horní Lužice

TZV. HABSBURSKÝ PÁV

Plus ultra – heslo na Héraklových sloupech, přijal Karel V.

Sloupy na radnici v Seville

Domenichino, Triumfální oblouk (1607–1610), Museo del Prado

Innsbruck – vítězný oblouk

1765, U PŘÍLEŽITOSTI SVATBY
LEOPOLDA PETRA SE ŠPANĚLSKOU
PRINCEZNOU MARIÍ LUDOVIKOU

Panovnické galerie a genealogie – často vedeny již od antiky

Prolíná se tu „pohanské“ a křesťanské, „domácí“ a „univerzální“
(Meluzína, Niebelungové)

- Lucemburkové i Habsburkové odvozovali svůj původ od římských šlechtických rodin
- Rožmberkové – domnělé příbuzenství s římskou rodinou Orsiniů

Baroko: vizualizováno formou slavnostních vjezdů, průvodů, korunovačních a pohřebních slavností

Adventus augusti: Karel II. Anglický

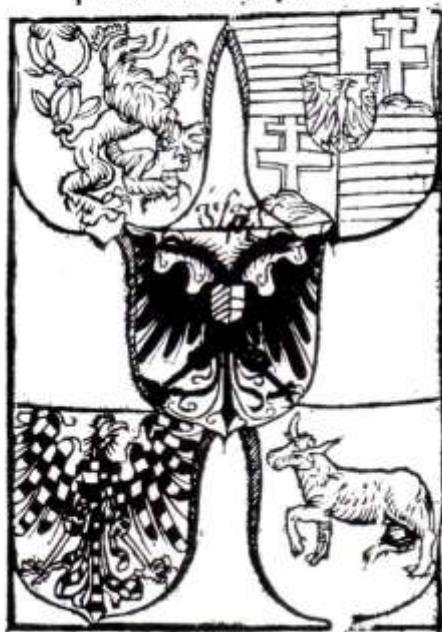
Často symbolika boha Marta
(válečný vůz ve Versailles – Ludvík XIV.)
XIV.)

Ludvík XIV. jako Jupiter, po
přemožení frondy

Znaky v dobové publicistice

Sgez d Lysazske wele
bnošti w Wgdní a ná Jasnéssých
trziť Braluo gich milostí We
teremž se mnoho diwaeho y
pamietí hodného pochlada

CONGRESSVS AC CELEBERRIMI CONVEN-
TVS CAESARIS MAX. ET TRIVM REGVM
HUNGARIAE, BOEMIAE, ET POLONIAE.
In VIENNA Panoniz, mense IVLIO. Anno
M. D. XV. facti, breuit ac uerissi-
ma descriptio.

STŘÍBRNÁ REPREZENTAČNÍ
MINCE BERNHARDA
BEHEIMA, 1525, KREMNICE (©
MAGYAR NEMZETI MÚZEUM, BUDAPEST)

ZNAKY V DÍLE *CHRONICA
HUNGARORUM*

JANA THURÓCZYHO, 1488 (©
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI
KÖNYVTÁR, BUDAPEST).

SPOLEČNÁ KOROUHEV HORNÍ
A DOLNÍ LUŽICE V POHREBNÍM
PRŮVODU FERDINANDA I. VE
VÍDNI/PRAZE, SRPEN 1565 (©
WIEN MUSEUM).

KOROUHEV UHER, DALMÁCIE,
CHORVATSKA A BOSNY V
TRIUMFÁLNÍM PRŮVODU
CÍSAŘE MAXIMILIÁNA I.

Motivace politických aktů

bonum commune / obecné dobré /
gute Policey

Trojí dobro – Aristoteles (v návaznosti
na Platóna)

consensus iuris (Cicero)

český středověk: obecné dobré jako
základní směřování země

- Štítný
- Chelčický

zodpovědný je za ně v první řadě král

Politeiá = res publica (Platón)

Veleslavín – obecné dobré = obec a
město

Obec / stát / město

- V humanistickém období různá
vymezení, která se složitě prolínají a
jsou ovlivněna antickým pojetím

Baldasar Castiglione

- Dvořan

Niccolò Macchiavelli († 1527)

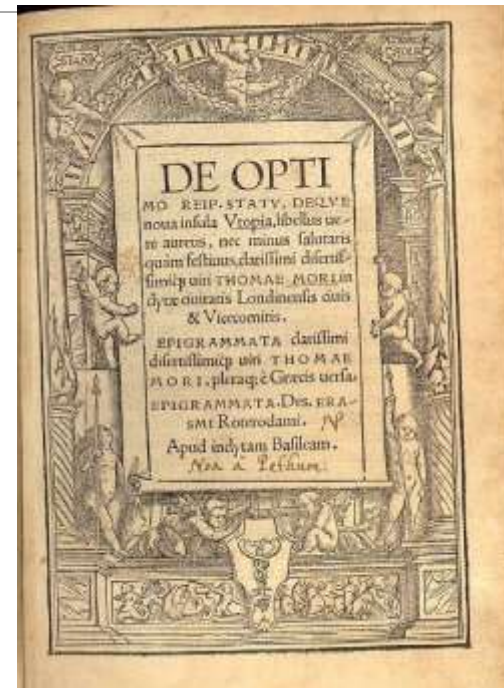
- *Úvahy o první dekádě Liviově* – dějiny jsou studnicí pro doklady státopědných norem pro současnost
- *Vladař*
 - Novodobá nauka o státu

utopické myšlení

návaznost na Platónovu ústavu

Thomas More

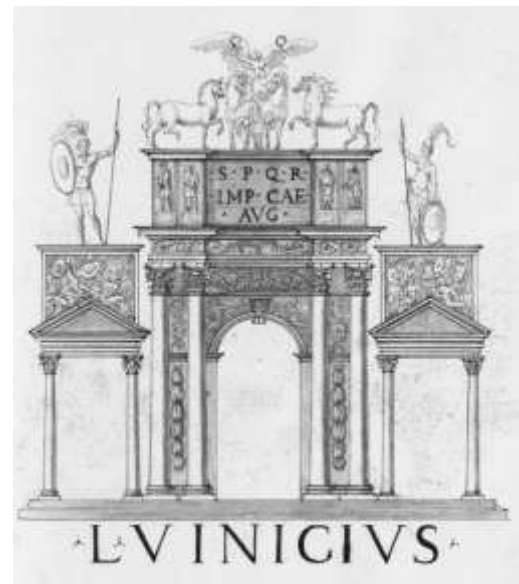
Stylizace raně novověkých panovníků: panovnická reprezentace a antika

JACOPO STRADA, MINCE S CHRÁMEM VESTY,
JACOPO STRADA, *MAGNUM AC NOVUM OPUS*
[...], GÖTTA, FORSCHUNGSBIBLIOTHEK, MS.
CHART A 2175, VOL. 11, FOL. 13^R.

REVERS MINCE S
TRIUMFÁLNÍMI OBLOUKY,
TAMTÉŽ

Daniel Adam z Veleslavína, Politeia historia

Mapy: Klaudyánova mapa 1518

Crigingerova mapa Čech (1568), vzor pro další kartografická zobrazení (viz: E. Semotanová, E. Chodějovská apod.)

– Stefan Fuchs – mapa jako nástroj vlády (Norimberk)

Bogusław Czechowicz – ukazujeme na mapách, co chceme, aby bylo vnímáno

Mapa zemí Koruny české z 18. století se začleněním Horní a Dolní Lužice

Více: Eva Semotanová, Bogusław Czechowicz

Príspevky k obrazu Koruny české v RN historiografii

KOZMOGRAFFIA ČESKÁ MDLIII. Kozmograffia Cžeská: To gest wyfśáníj o položenij Kragin neb Zemij y Obyčegijch Národuow wsseho Swieta a Hystorygij podlé počtu Leth naněm zběhlých, prwé nikdá tak pospolku w žádném Jazyku newidaná, Cum Gratia et Priuilegio Sacre Regie Maiestat: [Zikmund z Púchova, Sebastian Münster, Praha] [Wytisstiena a dokonána gest Kniha tato w Praze : Jan Kosořsky z Kosoře, 1554].

Český překlad latinské verze (Zikmund z Púchova, 1554)

Aby Národ Cžeský Slawný y ginij wšlyckni w yazyku se f nim frownáwagijcý asy tudy w věcech domácých y wálečných spráwneyšij a wycwičeněgšij tohoto přijtomného věku swého neyhorššýho byli včiněni **ponewádž gest Včenij Swobodná na wětššým dijle Národ Cžeský potupil od Cesty předkuow swých daleko odstaupil a na obyčege cyzý zlé Barbaršké s hanbau swau welikau a budúcý škázau gítau se vydal Gesttoby z Kněh nadepsaných wšlecky skutky a Hyfstorye minulé co w Zrcadle špatřiti mohli a w přijtomnosti čehoby následowati a neb wystrřijhati se měli aby wěděli a ztoho potom o věcech budaucých rozumně aby šaudili a ge předzwijdali. [...]**

Obrazová stránka Kosmografie

PASÁŽ O ČESKÉ ZEMI (s. CCCCLX^v) Zemie Cžeská gest hranicemi Germanfskými zawřijna a Lefem Hercynfským: yako něyakau přirozenau Zdij obklijčena. [...] Tato Země téměř v prostřed Germanye hořegssij ležij wysoce yako něyaký Wrch neyspanilegssij stogijcý na Kowých Střýbrných a Zlattých yako na pewných Gruntech. Wssecky Ržeky z hor okolo nij ležijcých pocházegij a Zemi swlažugij a doluow do Moře běžij a wzhuoru žádná. W této zemi zwěři Ptactwa ryb weyborných Dobytku Žitta Pssenice Gečmene Owsa Dřijwij Máfla Syruow Owotce Wijna Piwa rozličného weyborného a giných wsselikých Aurod Zemfských weliká gest hognoft Ktomu Střijbra zlatta Miedi a giných wssech Kowuow. Anobrž y Soly ale naten čas gij nedělagij. Item Wlny Sukna Plátna a Konij dobrých a trwalých dosti Kdyby gich fobě ffanowati (w mladých Letech nekazyti) a plemen dobrých fšetřiti chtěli tak yako předkowé gegich činijwali kteřížto mívali koně dospělé trwalé sylné a když potřeba kázala zuřiwě nesslechetné y braňné etc. K tomu medu wosku w této zemi spotřebu gest. **Krátce o zemi české toto prawým kdyby obyvatelé gegij bohobognij střyzliwý a mrawný k tomu pilní býti chtěli nemnoho by na swětě nalezeno bylo aby sami v zemi swé toho míti mocy neměli přičemž by slušně a poctivě státi mohli. Však tak gesstě země česká gest yako spižírna Germanye.**

O Praze. Praha Miěsto Hlawnij w Králowstwij Czeškém Stolicé Cýsařuwow Králuow a Arcybiskupuow gešt na Tři dijli rozdělené Geden Dijl slowe Menšsij Praha ginák malá strana ležij z gedné strany Ržeky Wltawy připogená sauce k Wrchu naněmž Hrad Krásný a welmi weliký Králowšský a Koštel znamenitý Wijta Swatého štogji w kterémž mnoho Tiel Mrtwých Swatých Cýsařských Králowšských a Knijžetcých w Kryštu Pánu odpočijwá.

[...] Při Palácy Králowšském gešt Zahrada weliká a rozkošná w nijž se rozličné Štěpij Owotce a Byliny všlechtilé Domácý a z giných dalekých Zemij welmi pořádně rozšazené špatřuge. K tomu Duom králowšský welmi nákladně a Místrowský Obyčegem Ržijmským wystawený s ginými některými Domy Kratochwilem Králowšským a Knijžetcým oddanými. W této zahradě Raur a Kassen drahně teče kterýmiž se zahrada tato šwlažuge. W této Zahradě gšau také rozličná zwijřata z Azye Affryky a Europy šebaná ec. Item Ptactwo též z Zemij rozličných.

Praha, Cheb

[...] Stará Praha s Malou stranou jest spogena Mostem Kamennym Sedmnácte velikých Sklepuow magijcým nákladným a Miftrowlky vdělaným přes Ržeku Wltawu Na kterémžto Mostě od Miesta Starého Wěže weliká welmi nákladně a miftrowlky na dwau Pilijřich skrowných pod Sedmi Zlatými Makowicemi stogij. Praha ležij podlé Ržeky Wltawy mezy Winohrady a wztahuge se až na Wysschrad skoro na dyl na půl weliké mijle. Město toto gt~ velikým znamenitým a nákladným stawenijm ozdobeno. Hrady palácý Zámky Rathauzy Kostely Kláštery Welikau Karla Cýsaře Kolegij Sspitály Ryňky Placy a ginými Domy rozličnými obecnými y obzwlaštnijmi nákladně a krásně wystawenými tak yakž gedenkaždý na Oko muože spatřiti.

[...] **Rybnijkuow w Zemi České wěc k wijře nepodobná yak jest mnoho z nichž Kaprůw Sftik a giných Ryb rozličných welmi mnoho pocházý.** Pro tož wtomto Miestě Ryb wsselikých nazbyt k kaupi na Trhu se nacházý jako Sftik Kaprůw Parem Mřeniůw Lofofuow Pstruhuow Wokaunůw a tak dále A netoliko z famých Rybnijkuow ale ze wssch také Ržek gestto Zemi Českau swlažugij Ryb došti pocházý neb sau Rybné welmi Ač nenili wijce na škodu tak welice Zemi dopaušstěti zatopowati necht' to wrchnosti laudij. Dále yaká hognoft w Miestě tomto Bijlého y Režného Chleba každého dne jest muože se potom porozuměti yak po Zemi a po Wodě několika stranami každého téměř dne množstwij weliké Obilij do Zemij okolnijch Germanfkých vycházý A takowá tato hognoft netoliko wtomto Hlawnijm Miestě Pražském Králowstwij Českého ale wewssch giných Miestech a Miesteckách w Zemi této se nacházý.

Kosmografie: oddíl Schlesia

složitý historický vývoj (Polsko, Česká koruna)

velmi hrubý náčrt struktury Slezska

rostoucí počet dědičných knížat vedl postupně k teritoriálnímu rozdrobení Slezska, chaos a oslabení

Slezané užívají jazyka německého, na východ od Odry dominuje jazyk polský

Wrocław: město „velké, krásné a pevně vystavěné”

- pokus o založení vratislavské univerzity 1505
- povstání vratislavských řemeslníků 1418

Kosmografie: obsahuje oddíl o Slezsku, Lužice není vůbec

písemná kultura

historiografie – určitá koncepce?

- Kosmografie – obrazy Českého království a českých zemí

státnost a *politicum* v každodennosti (kroniky)

přetrvávající kulturní styky po „rozpadu“ Koruny české?

- příběhy, osobnosti
- Wendel Roskopf, Matěj Václav Jäckel, Michael Lukas Willmann
- Christophorus Manlius, Bohuslav Balbín

Historiografie: Jak nahlíželi kronikáři a historikové na celek korunních zemí?

České dějepisectví → de facto bohemocentrické

- Kosmas, Dalimil, Petr Žitavský
- Kronikáři doby Karlovy
- Dějepisectví vedlejších zemí
- Slezsko – reflexe přechodu pod česká knížata, vlastně pozitivně (vymezení vůči Polsku)
 - M. Bláhová, L. Bobková, M. Holá
- Horní Lužice – Jan z Gubenu, malý rozvoj dějepisectví, důraz na vlastní město/region

Dějepisectví XV. století

Vavřinec z BŘEZOVÉ

– trvá bohemocentrický pohled

Petr ESCHENLOER – pohled Vratislavi a katolíků (negativní pohled na Jiřího z Poděbrad)

Johann Bereit von JÜTERBOG – Zhořelec – hledisko města

POHLEDY Z VNĚJŠKU

Aeneas Silvio PICCOLOMINI

Martin KROMER (POLSKO)

Andreas BONFINI (UHRY)

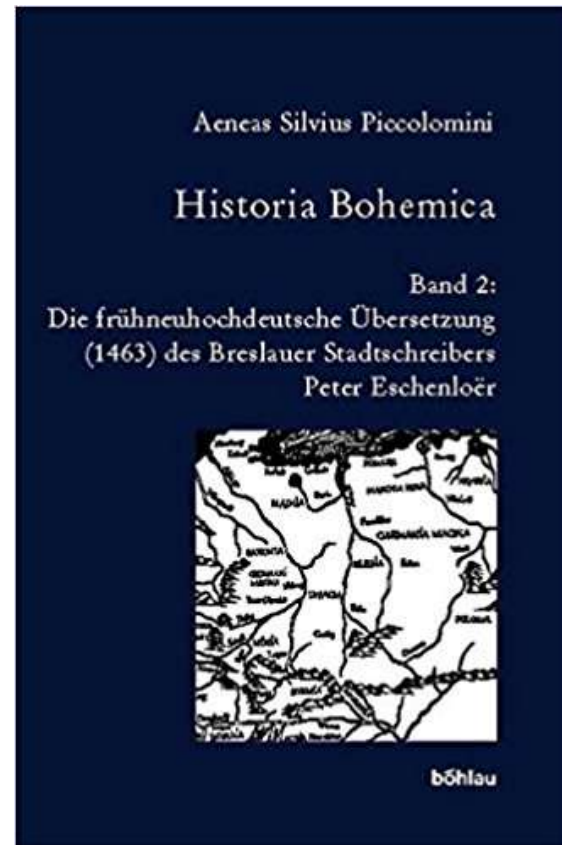
Albrecht KRANZ (SASKO)

Historia Bohemica

Piccolominiho:

Překlad z latiny do
německého jazyka: Peter
Eschenloer (1464)

Jan Húska – do češtiny

Slezsko podle Piccolominiho

- současná Germanie (*Germania nova*) (ve srovnání s G. někdejší) sahá až za Labe včetně Odry, která dělí Slezsko, a „pruskou řeku Vislu”
- Pevná část Germánie (≠ současná Svatá říše)
- Slezsko = součást České koruny
- záměna Koruny české a Českého království
 - jednotlivá knížectví jsou přítomna ve vyprávění v době zisku
 - politické zvraty, ale ne integrální součást

České království

Kdysi součást Velké Moravy („kdysi paní království českého ...” – objevuje se i u Dalimila)

Slezané ve vojsku Přemysla Otakara II., slezská knížata za Jana Lucemburského

Husitství: Slezsko i Lužice spíše samostatné končiny bojující proti husitům a pustošené husitskými výpravami, slabá představa jednoho státu

Wratislavia =
episcopatus aureus

civitas nobilis ac
prepotens,
Sclesitarum caput

povstání proti
vratislavské
radě(1418)

pokus o založení
univerzity ...

XVI. a 1. polovina XVII. století

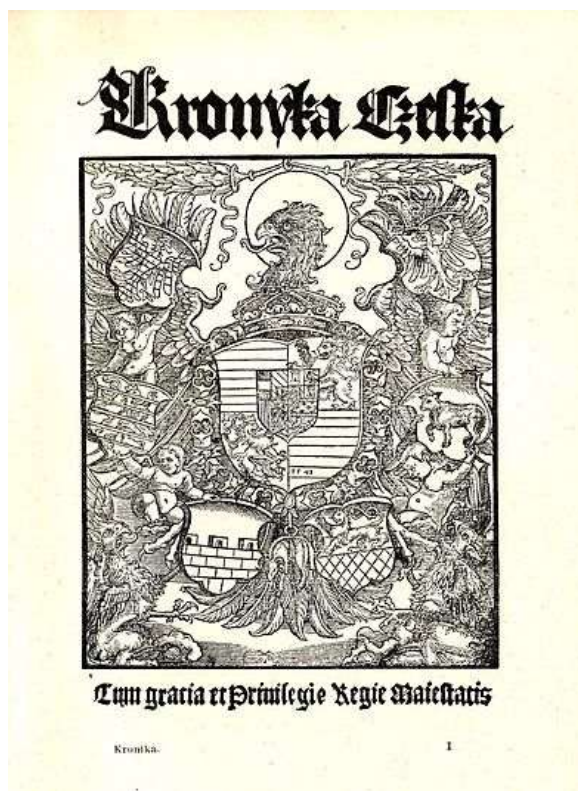
Jan Dubravius, Václav Hájek, Martin Boregk

Christophorus Manlius, Bartoloměj Scultetus

Pozdní humanismus:

- Pavel Stránský, Melchior Goldast

Václav Hájek z Libočan

Hájek

zmínka o státoprávních aktech Karla IV. (uvedeny i důležité listiny)

Śląsk, Slesia, Slezia, země Kadska, země Kvádů

slezské kmeny zmiňovány u příležitosti mytických počátků českého státu bojujícího s antickým Římem

hovoří o Vratislavi, svídnickém knížeti, o Svídnici

prostor, kde se protínají polské a české vlivy, někdy jaksi „mimo Korunu”

Jan Dubravius

Historia Bohemica, 1552

1575 – doplnil Thomas
Jordanus, předmluva:
vratislavských lékař
Joannes Crato a
Crafftheim

Pojetí královské moci

Zakotveno v Bibli, ovlivněno humanismem: Jan Dubravius

Kosmografie – prolíná se i s církevními postuláty

Pavel Skála – Historie církevní

Stránský – *De re publica bohema*

- král musí znát své země, pečovat o ně
- antické postuláty

Srovnání: Melchior Goldast (1627) x Pavel Stránský (1634)

Proč?

- oba pohled na celou Korunu
- geopolitické otázky a termíny
- vztah k Svaté říši, každý z nich ale jinak

Stránský: pohled z Čech / Goldast: pohled z Říše

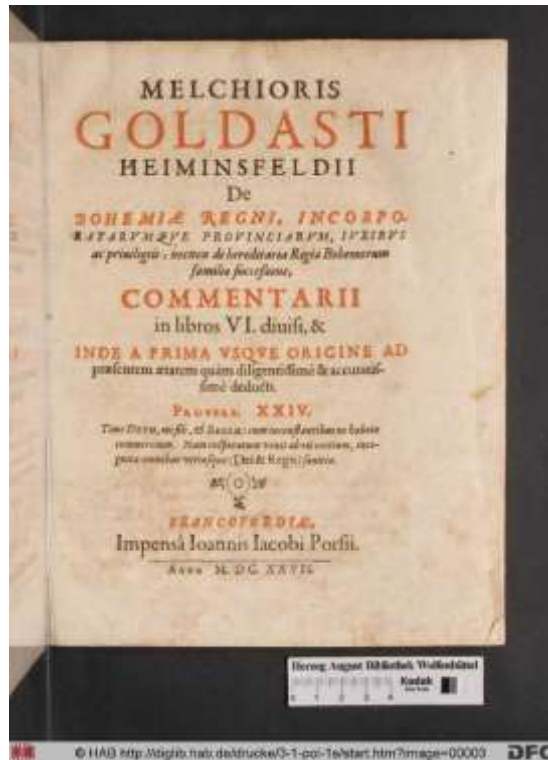
Jak hovoří Stránský a Goldast o České koruně?

Jak popisují její jednotlivé části?

- historické argumenty
- etnické
- politické, do jisté míry i náboženské

Melchior Goldast von Haiminsfeld

Komparativní potenciál

Goldast (1578–1635)

vydání „Zlaté buly“ Karla IV.

Listiny, antičtí autoři

Melchioris GOLDASTI
Heiminsfeldii, *De Bohemiae
Regni, Incorporatarumque
provinciarum, iuribus ac priuilegiis;
necnon de hereditaria Regiae
Bohemorum familiae successionem,
Commentarii, in libros VI. diuisi,
& inde a prima usque origine ad
praesentem aetatem quam
diligentissime & accuratissime
deducti [...]*, Francofordiae,
Apud Ioannem Iacobum
Porsium, 1627

obrana dědičných práv
Habsburků na český trůn

perspektiva Svaté říše

bohaté prameny:

- Cosmas
- Piccolomini
- Hennelius ...

Slezsko a Lužice podle Goldasta

kdysi římské provincie, kde se jako první usadily germánské kmeny

náležitost Slezska k Říši nenarušila dlouhodobá přináležitost k Polsku ani podřízení českým králům

Česká koruna: mozaika nejrůznějších teritorií, často nepřesně pochopeno (Loketsko, Kladsko jako samostatné země), spjatých s českým trůnem nejčastěji lenními svazky

Pavel Stránský ze Zapské stránky
De re publica Bohema (Leyden, Officina Elzeviriana, 1634,
1643)

Stránský (1583-1657)

Toruń, jedno z pŕosobišt' Stránského

Stránský

Český stát: vlast, především Království české (stát „mého jazyka”)

Ke Koruně české patří také Morava, Slezsko, obě Lužice (*provinciae coronæ regni Bojemiae jam olim concorpores*)

x geografické definici Germanie sahající až k Visle a Dunaji: Čechy jsou slovanským krajem patřícím spíše k Sarmacii

Stránský

Slezsko: dělí od Čech Sudety (Krkonoše)

Etymologie: Slezané jsou ti, kteří se „slezli“, „sešli“

Slovanská nářečí + německý jazyk, který sem přišel s německými kupci z Bavor a Pomoran, odkud je zvali nerozváženě slezští vládci

Horní a Dolní Slezsko, rozsáhlá a vznešená provincie

Dělení slezských zemí mezi potomky Boleslava Křivoústého

Některá slezská knížata přijímala české vládce dobrovolně, jiní ze strachu

- Někteří na základě smluv, jiní pod českou vládou v důsledku nákupu

Slezsko dříve náleželo Polsku, až později Říši

Stránský

VII De Provinciis coronæ unitis In Corpus Coronæ Bojemicae coïerunt jam olim vinculo indissolubili, ac totæ sunt insertæ, regiones peramplæ, dites, & populosæ, quæ hodieque Regum Bojemorum ditione continentur. Sunt autem illæ (ut interea nec de Plisnensibus sive Voytlantidicis, nec de Misnicis, nec de Franconicis, nec de Noricis vel Bavaricis feudis verba faciamus), Moravia, Slesia, Lusatia.

Vivunt ergo sub molli Regg. Bojemorum clientela, provinciæ istæ omnes, & suis quæque legibus, moribusque & institutis reguntur.

Baroko a osvícenství

Balbín – zájem o Slezsko, Kladsko, menší pozornost Lužicím a Moravě (ale např. hornolužická lokalita Oybina)

Jinak barokní dějepis – spíše jednotliviny a přetrvává perspektiva bohemocentrická

osvícenství: celkem vyvážený pohled na Korunu ve středověku u Františka
Martina Pelcla, Franze Pubitschky

Palacký – Dějiny národu českého ...

Jan Kapras (1880–1947)

PRÁVNÍ HISTORIK

mnohaletý děkan právnické
fakulty, protektorátní ministr
školství a osvěty

- *Dílo:*
 - *Právní dějiny země koruny české*
 - *Prawne stanowizny Hornjeje a Delnjeje
Lužicy za čas českého knježerstwa*
 - řada prací k českému Slezsku

Otto Peterka (1876–1945)

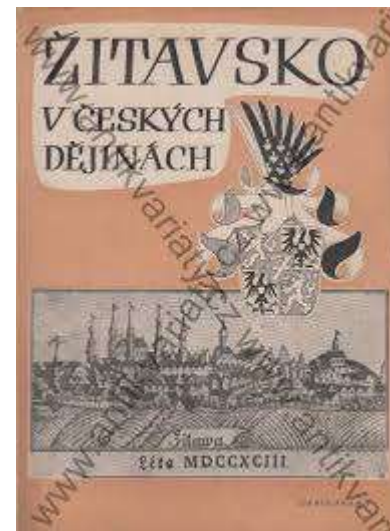
- *Rechtsgeschichte der böhmischen Länder*

ČESKÁ NÁRODNÍ ČÍTANKA

určitá instrumentalizace České
koruny po roku 1918

ŽITAVSKO V ČESKÝCH DĚJINÁCH

Čechoslovakismus

- Václav Novotný
- Zdeněk Nejedlý
- politicky ožehavá témata ...

František Kavka

Zdenka Hledíková

Zdeněk Boháč

Lenka Bobková

Eduard Maur (pohledy na české
země, hranice)

Jaroslav Pánek

Prameny

ULOŽENÍ

Německo

Polsko

Česká republika

Rakousko

Rusko ...

TYPY

Centrální

Zemské

Normativní

Korespondence

Ikonografické

Velká rozptýlenost a nevytěženost

V současnosti: různé pohledy na problematiku

vzájemné vazby korunních zemí a vazby k celku

pohled z českého centra

nebo jednotlivé země

otázka celkového pohledu – je dost obtížný

dějiny a reflexe Koruny jako celku

historiografické pojetí Lužic a Slezska

výzkum historických regionů: Anssi Paasi, H. H.
Blotevogel

Výzkum někdejších vedlejších zemí Koruny české, které se nyní nacházejí na území tří státních celků: České republiky, Spolkové republiky Německo a Polska

→ v současnosti logicky spadá do okruhu zájmu historiků těchto tří zemí.

do evropského makrohistorického diskursu korunní země příliš nevstupují a jsou často opomíjeny i v české historiografii

ani Poláci či Němci vzdálenější našim končinám nemají příliš povědomí o Slezsku či Lužicích

Notorické zaměňování Čech a českých zemí – nepřesné pro středověk a raný novověk – výklad zemí České koruny bez Slezska a Lužic, ale i Moravy, je zúžený, redukovaný (určitá náprava – *Velké dějiny* ...)

Politizace, různé kontexty

- do roku 1918 hrají korunní země v dějinách dějepisectví určitou roli
- poté: čechoslovakismus
- 2. světová válka
- ziemie odzyskane
- Horní Slezsko
- Vymezení „sfér vlivu“ v historiografii
- problematika odsunu → velmi neuralgické téma
- sorabistika – Lužičtí Srbové versus Lužice

Současnost:

Regionalismus – Evropa regionů

→ Česká koruna jako důležitý integrační pokus ve středovýchodní Evropě je velmi aktuálním tématem pro středověk i raný novověk

Joachim Bahlcke, Winfried Eberhard

Gabriela Wąs, Wojciech Mrozowicz, Wojciech Iwańczak ...

Historiografie

HORNÍ A DOLNÍ LUŽICE

Zhořelecké letopisy

- Johannes Hass
- **Bartoloměj Scultetus**

Dějiny Lužic jako celku

- Christophorus Manlius
- Johann Benedikt Carpzov
- Samuel Grosser

SLEZSKO

- Petr Eschenloer
- Laurentius Corvinus
- Caspar Velius
- Pancratius Vulturinus
- Joachim Curaeus

Jakub Xaver Ticinus († 1693)

BAROKNÍ JEZUITA HORNOLUŽICKÉHO
PŮVODU OVLIVNĚNÝ BOHUSLAVEM
BALBÍNEM

Douška: kulturní poměry ve vedlejších zemích České koruny v raném novověku

Slezsko, Horní a Dolní Lužice a kontakty k „jádrovým“ korunním zemím

Humanismus, renesance a baroko, počátky osvícenství

rok 1526 – neznamená velký předěl (trvajících vazby na Itálii, Rakousko, Uhry)

větší zvrat: 1517 – protestantská reformace (především v písemné kultuře a školství)

později politické změny: 1620, 1635, 1740

rozkvět 16. století – literatura, hudba, výtvarné umění – roste z hospodářského rozkvětu České koruny a relativního klidu zbraní

Badatelé

Obecnější souvislosti

Joachim Bahlcke

Norbert Kersken

Jiří Kuthan

Výtvarné umění

Bogusław Czechowicz

Jan Harasimowicz

Marius Winzeler

Historiografie

Antoni Barciak

Lucyna Harc

Wojciech Iwańczak

Wojciech Mrozowicz

školství

Martin Holý

Jana Wojtucka

Claudia A. Zonta

Nejskvělejší – Slezsko, v pozadí – Dolní Lužice

Slezsko i Lužice se v mnohém vyrovnají kultuře „jádrových zemí“

Mecenát je podmíněn sociálně

- Horní Lužice – města, v menší míře šlechta a kláštery

Dolní Lužice – především šlechta

Slezsko – knížata, města, šlechta, kláštery

Centra: Vratislav, Zhořelec

složité a široké komunikační sítě

- Slezsko – vazby na habsburské centrum (Vídeň) a české země (Praha, Olomouc), Polsko (Krakov), Sasko (zejména Lipsko), Braniborsko, ale i Sedmihradsko či Prusko
- Horní a Dolní Lužice – Vídeň, Praha, Krakov, Olomouc, Frankfurt nad Odrou, Lipsko, Wittenberk, Drážďany
- Lužice i Slezsko propojeny navzájem

Vzdělanost ve Slezsku a Lužicích

dlouho schází univerzita v
obou regionech

- marný pokus o založení
vratislavské univerzity roku
1505

studia: Wittenberk, Lipsko,
Frankfurt nad Odrou

Praha, Krakov, Olomouc

Královec, Štrasburk

Basilej, Heidelberg

Pečet' univerzity v Lipsku

KVALITNÍ KATEDRÁLNÍ A KAPITULNÍ ŠKOLY

Vratislav, Budyšín

PROTESTANTSKÉ „STŘEDNÍ ŠKOLY“

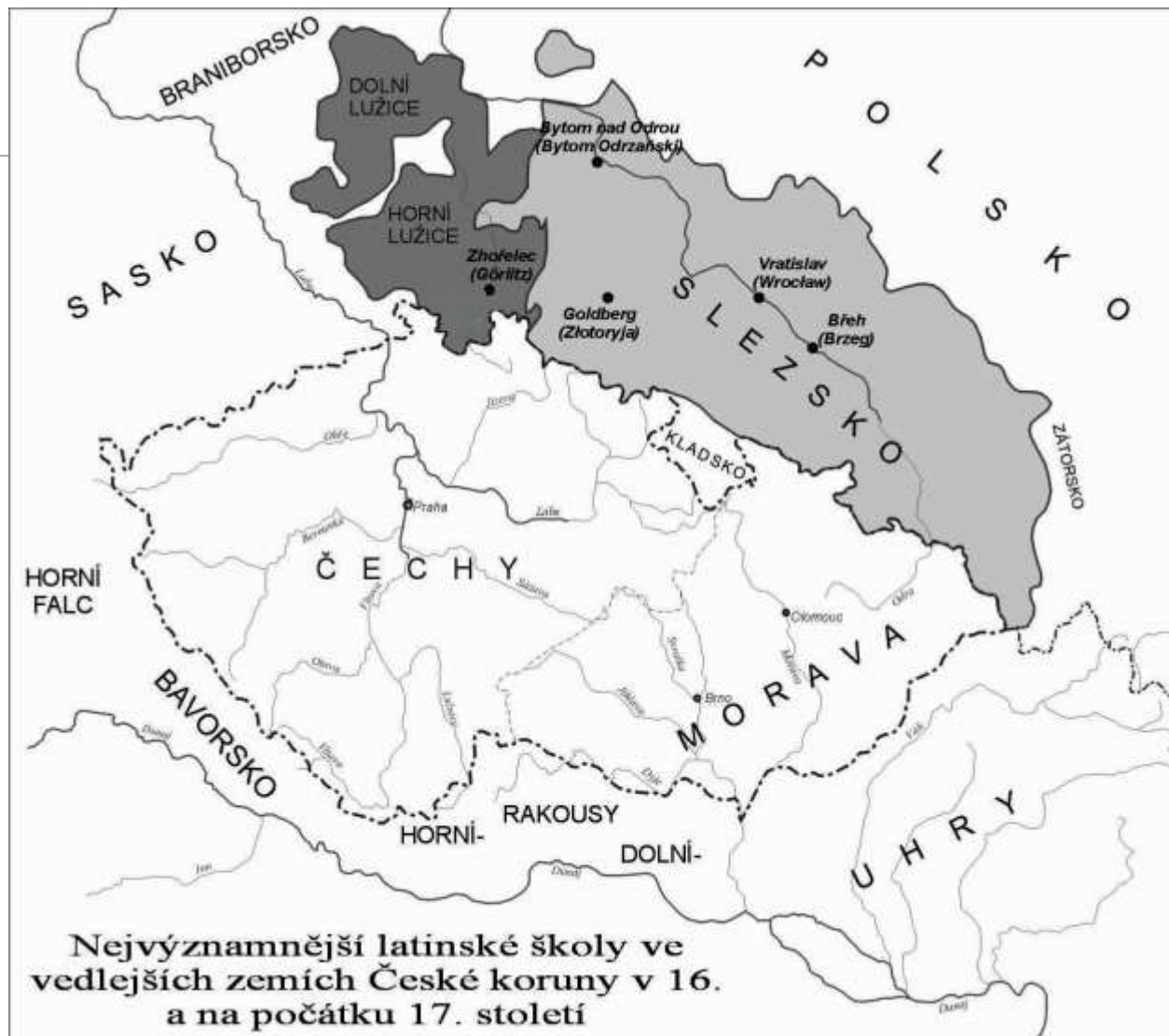
gymnázium v Žitavě (Mikuláš
Dornspach, Konrad Nesenius)

gymnázium v Budyšíně (Kaspar
Janitius – Tvář školy)

pokus zřídit školu pro Lužické Srby
v Löbau

Gymnázia Vratislav, Břeh, Bytom
nad Odrou, Zlotoryja

vliv Filipa Melanchthona (saský
školní řád)

GYMNÁZIUM V ŽITAVĚ

LÖBAU

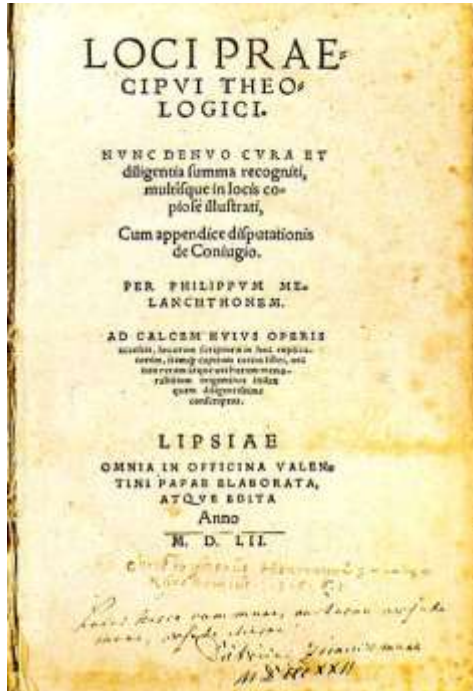

Gymnasium Augustum ve Zhořelci(1565)

BÝVALÝ KLÁŠTERNÍ KOSTEL
FRANTIŠKANŮ (NEJSV.
TROJICE)

Philipp Melancthon

Knihhtisk

Později Lužice než Slezsko

- Budyšín: Wolrabové (od 1552), potom Nicolaus Zipser
- Zhořelec – Ambrosius Fritsch, Hans Rambau Mladší
- katolická literatura se tiskla v Praze
- řada knih z Lipska, Norimberka ...

Osobnosti humanismu v Lužicích

Marek Fritsch

Valentin Trotzendorf

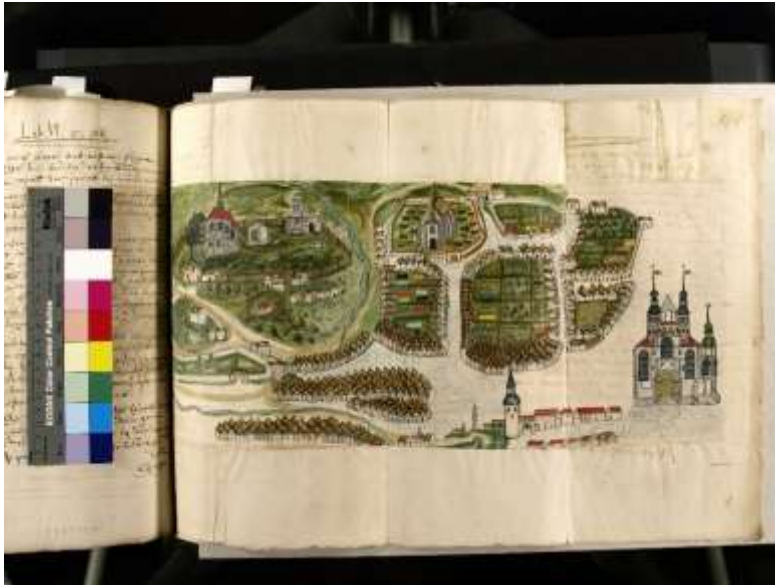
Jan Rak/Rhagius

Jan Bok/Ioannes Bocatius – jméno
podle Bocatia, † 1621, Uherský Brod

- Knihovník a historiograf Gábora
Bethléna

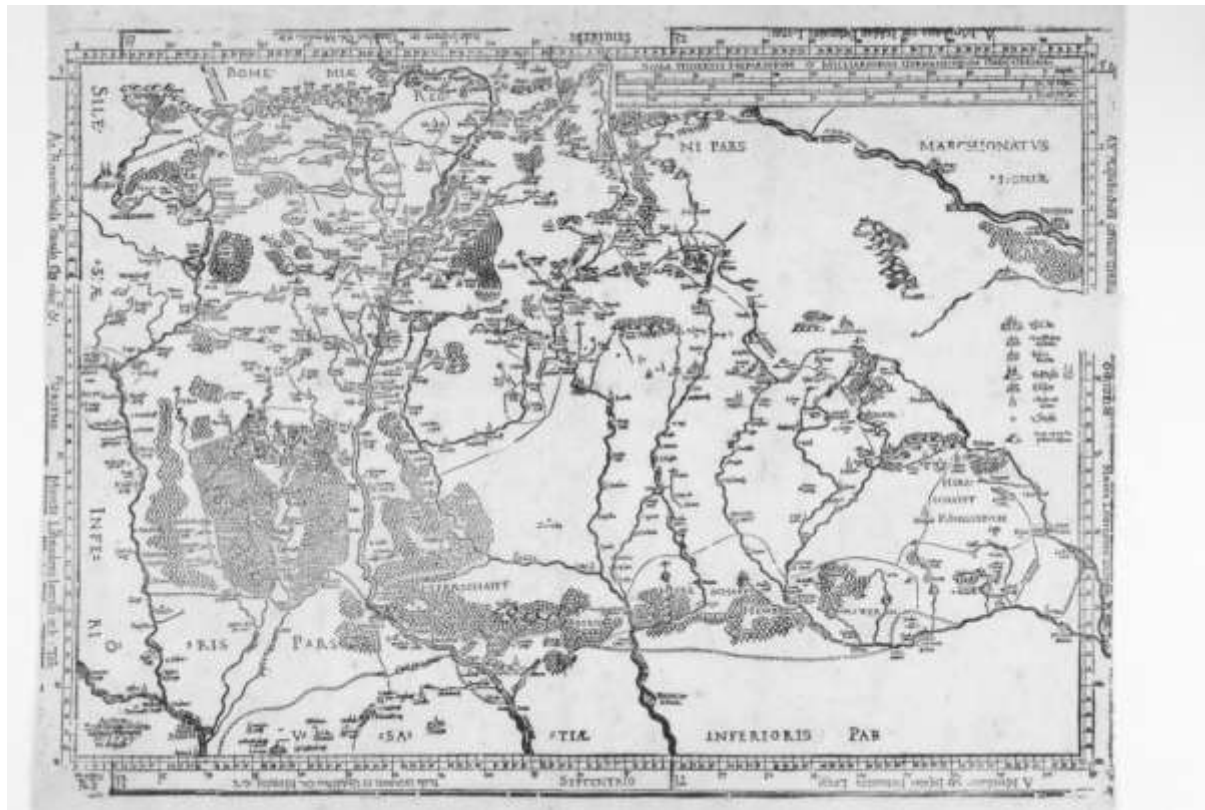
CHRISTOPHORUS MANLIUS
(† 1575)

BARTOLOMÄUS SCULTETUS (†
1614)

Mapa Bartoloměje Sculteta z roku 1593. Orientována na jih

Slezsko

Katedrální a klášterní školy
významné již ve středověku

Biskupové – humanistický okruh
kolem Jana V. Thurza (1506-1520)

NÁHROBEK JANA TURZA VE VRATISLAVSKÉ KATEDRÁLE

Protestanté: Ambrož Moiban, Jan
Hess

Vavřinec Corvinus, Franciscus Faber

Valentin Krautwald, Vavřinec
Korvín, Valentin Trotzendorf

Překlad díla Simocatova od V. Corvina

Veduta Vratislavi z roku 1613

(č. 1 a 2 kostely sv. Alžběty a sv. Máří Magdaleny, při nichž od středověku fungovaly dvě nejdůležitější latinské školy ve Vratislavi)

Der
Stadt Breslaw
Schul Ordnung:

Auff
Eines Erbaren Rathes
Befehl vnd anordnung
gestellet.

Durch M. PETRVM VINCEN-
TIVM, verordneten Rectorem
vnd Professorem der Schulen
zu S. Elisabeth/ vnd der
andern Inspecto-
rem.

Anno CHRISTI incarnati:

1 5 7 0.

446666

Školní řád pro latinské školy
ve Vratislavi
(autor: P. Vincentius)

Humanistické gymnázium ve Złotoryji (Goldberg)

- Trotzendorf – Catechis scholae Goldpergensis
- Jezuitské školy – Vratislav (1638)
 - 1702 – jezuitská univerzita

Rytířská akademie v Lehnici (1708)

- Původně pouze šlechta, paritně pro obě konfese, od 1811 i měšťané
- Později gymnázium

Pomník ve Zlotoryji

Valentin Trotzendorf
(1490-1556)

Bytom nad Odrou/Beuthen

JIŘÍ ZE SCHÖNAICHU

Gymnasium academicum 1601

- Reformované, tzv. Schönaichianum

System výuky na Schönaichianu

- Professores:
 - Pietatis, Morum, Physices et Medicinae, Historiarum, Ethices et Politices, Oratoriae et Poeticae, Matheseos
 - Důraz na řečtinu, teologii
- zánik školy 1628 s rekatolizací
- důležité kontakty s Jednotou bratrskou (listy z archivu Matouše Konečného o studiu bratrských „mládenců“)

- Další média vzdělanosti:
 - korespondence
 - učené kroužky
 - Jan Crato z Crafftheimu (lékař, autor předmluvy druhého vydání Dubraviovy historie)
 - Vavřinec Scholtze – floralia vratislaviensia

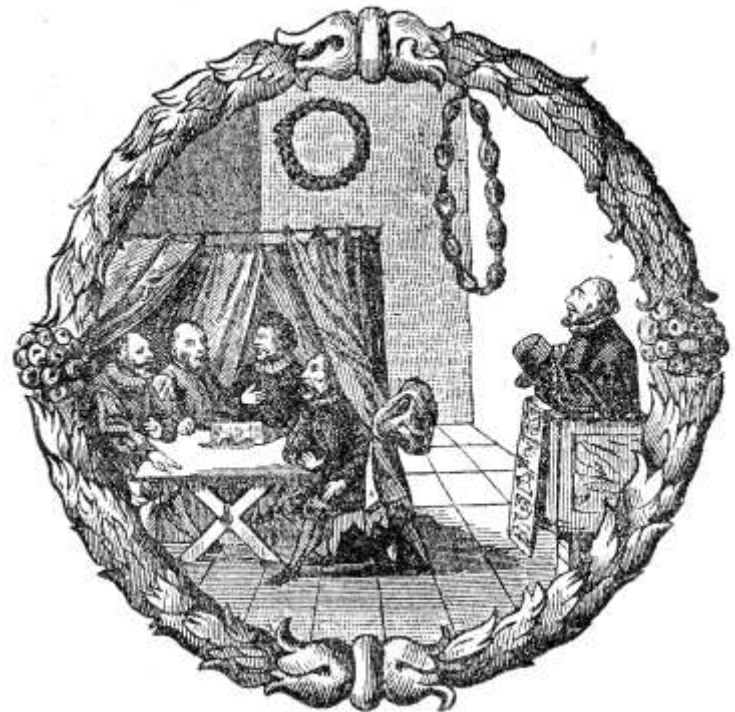

• Caspar Peucer

- lékař, matematik, astronom
- Filipista
- *Idyllion patriae* (historická báseň)

-
- Meistersang
 - Divadelní hry
 - Protestantské i jezuitské ve Slezsku

Objetí Žitavy Přemyslem O. II., 1855, aneb tradice českých počátků v regionu

Barokní básníci:

- Martin Opitz
 - Buch von der deutschen Poeterey (1624)
- Angelus Silesius